

prof. dr hab. Maciej Witek

PRAGMATYKA

rok akademicki 2025/2026, semestr zimowy

Temat 8:

Akty mowy (1): Lokucja, illokucja i perlokucja

Dwie konkurencyjne idee:

język jako narzędzie opisu;

język jako narzędzie działania;

Dwie konkurencyjne idee:

język jako narzędzie opisu;

→ interesują nas wypowiedzi
ze względu na ich **warunki prawdziwości**;

język jako narzędzie działania;

Dwie konkurencyjne idee:

język jako narzędzie opisu;

→ interesują nas wypowiedzi
ze względu na ich **warunki prawdziwości**;

język jako narzędzie działania;

→ interesują nas wypowiedzi
ze względu na ich skutki;
interesują nas *akty mowy* i ich **warunki fortunności**.

Dwie konkurencyjne idee:

język jako narzędzie opisu;

→ interesują nas wypowiedzi
ze względu na ich **warunki prawdziwości**;

język jako narzędzie działania;

→ interesują nas wypowiedzi
ze względu na ich skutki;
interesują nas *akty mowy* i ich **warunki fortunności**.

Typ aktu mowy:

funkcja z kontekstu w kontekst
(Gazdar 1981; por. Austin 1962/1993, Sbisà 2002, 2009).

(1) Odwiozę Annę na dworzec.

(1) Odwiozę Annę na dworzec.

Mówiący *M* wywołuje pewne zmiany w kontekście:

- (i) tworzy językową reprezentację pewnego stanu rzeczy;
- (ii) modyfikuje normatywną relację między nim a odbiorcą;
- (iii) wywołuje pewną reakcję odbiorcy
(poznawczą, emocjonalną, praktyczną itd.);

(1) Odwiozę Annę na dworzec.

Mówiący *M* wywołuje pewne zmiany w kontekście:

- (i) tworzy językową reprezentację pewnego stanu rzeczy;
→ skutek o charakterze reprezentacji;
- (ii) modyfikuje normatywną relację między nim a odbiorcą;
→ skutek normatywny;
- (iii) wywołuje pewną reakcję odbiorcy
(poznawczą, emocjonalną, praktyczną itd.);
→ skutek interakcyjny (perlokucyjny).

(1) Odwiozę Annę na dworzec.

Mówiący *M* wywołuje pewne zmiany w kontekście:

- (i) tworzy językową reprezentację pewnego stanu rzeczy;
→ skutek o charakterze reprezentacji;
M mówi, że (M) odwiezie Annę na dworzec.
- (ii) modyfikuje normatywną relację między nim a odbiorcą;
→ skutek normatywny;
Mówiąc to, M obiecuje, że odwiezie Annę na dworzec.
- (iii) wywołuje pewną reakcję odbiorcy
(poznawczą, emocjonalną, praktyczną itd.);
→ skutek interakcyjny (perlokucyjny).
Powiedziawszy to, M zdenerwował swojego rozmówcę.

(1) Odwiozę Annę na dworzec.

Trzy aspekty całkowitego aktu mowy:

(i) akt **lokacyjny**

(ang. *locutionary act*, i.e. *the act of saying sth*);

(ii) akt **illokacyjny**

(ang. *illocutionary act*, i.e. *the act made in saying sth*);

(iii) akt **perlokacyjny**

(ang. *perlocutionary act*, i.e. *the act made by saying sth*).

(1) Odwiozę Annę na dworzec.

(1) Odwiozę Annę na dworzec.

Trzy aspekty całkowitego aktu mowy:

- (i) akt **lokucyjny** → MEANING
(ang. *locutionary act, i.e. the act **of** saying sth*);
- (ii) akt **illokucyjny** → FORCE
(ang. *illocutionary act, i.e. the act made **in** saying sth*);
- (iii) akt **perlokucyjny** → EFFECT
(ang. *perlocutionary act, i.e. the act made **by** saying sth*).

(1) Odwiozę Annę na dworzec.

Trzy aspekty całkowitego aktu mowy:

- (i) akt **lokucyjny** → MEANING
(ang. *locutionary act, i.e. the act *of* saying sth*);
- (ii) akt **illokucyjny** → FORCE
(ang. *illocutionary act, i.e. the act made **in** saying sth*);
- (iii) akt **perlokucyjny** → EFFECT
(ang. *perlocutionary act, i.e. the act made **by** saying sth*).

Istotna idea:

akty illokucyjne jako narzędzie
tworzenia i modyfikowania STRUKTURY SPOŁECZNEJ.

Inne moce illokucyjne:
stwierdzenie, obiecywanie, ostrzeganie, zawieranie zakładu;
proszenie, przepraszanie, gratulowanie, wybaczanie, ...

Inne akty perlokuczjne:
obrażanie, rozśmieszczanie, straszenie;
sprawienie, że ktoś coś zrobi lub pomyśli,
przyjmie pewną postawę itp.

Inne moce illokucyjne:
stwierdzenie, obiecywanie, ostrzeganie, zawieranie zakładu;
proszenie, przepraszanie, gratulowanie, wybaczanie, ...

Inne akty perlokucyjne:
obrażanie, rozśmieszanie, straszenie;
sprawienie, że ktoś coś zrobi lub pomyśli,
przyjmie pewną postawę itp.

Test:
czy dla aktu *F* istnieje wyraźna formuła performatywna
postaci „(najlepszym) *F*-uję ...”?

F — czasownik illokucyjny

- *stwierdzam, że ..., proponuję, że/by ..., obiecuję, że ..., ostrzegam, że ..., zachęcam, byś ..., radzę, byś ...*
- **obrażam, że ..., *straszę, że ..., *rozbawiam, że ...*

Problem:

Panuje (raczej) zgoda co do składu listy czasowników illokucyjnych;
np. *stwierdzać, ostrzegać, prosić, błagać, rozkazywać, obiecywać, proponować, grozić, przepraszać, wybaczać, mianować, upoważniać*, ...

Nie ma jednak zgody co do tego, co jest „wspólnym mianownikiem” aktów wymienionych na tej liście
(→ problem natury aktów illokucyjnych).

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Punkt wyjścia:
krytyka *dogmatu opisowości*,

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Punkt wyjścia:

krytyka *dogmatu opisowości*, ...

tj. przekonania, że jedyną funkcją języka jest **opisywanie** świata (= **reprezentowanie** go za pomocą słów), a każda*) sensowna wypowiedź jest **wypowiedzią konstatającą**;

*) z wyjątkiem pytań i rozkazów.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Punkt wyjścia:

krytyka *dogmatu opisowości*, ...

tj. przekonania, że jedyną funkcją języka jest **opisywanie** świata (= **reprezentowanie** go za pomocą słów), a każda*) sensowna wypowiedź jest **wypowiedzią konstatającą**;

*) z wyjątkiem pytań i rozkazów.

- (2) Lód na środku jeziora jest cienki.
- (3) Anna pojechała po swoją siostrę na dworzec.
- (4) A: Mam ochotę na pizzę.
B: Tuż za rogiem jest niezła restauracja.
- (5) Ten stek jest surowy.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Punkt wyjścia:

krytyka *dogmatu opisowości*, ...

tj. przekonania, że jedyną funkcją języka jest **opisywanie** świata (= **reprezentowanie** go za pomocą słów), a każda*) sensowna wypowiedź jest **wypowiedzią konstatającą**;

*) z wyjątkiem pytań i rozkazów.

- (2) Lód na środku jeziora jest cienki.
- (3) Anna pojechała po swoją siostrę na dworzec.
- (4) A: Mam ochotę na pizzę.
B: Tuż za rogiem jest niezła restauracja.
- (5) Ten stek jest surowy.

tj. każda interakcja językowa jest grą w konstatację,
w której punkty zyskuje się za prawdę, a traci się za fałsz.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Rozważmy jednak:

- (6) *Nadaję pani tytuł magistra.*
- (7) *Przepraszam cię!*
- (8) *Witam cię!*
- (9) *Zakładam się o stowę, że Mariola zda egzamin.*

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Rozważmy jednak:

- (6) *Nadaję pani tytuł magistra.*
- (7) *Przepraszam cię!*
- (8) *Witam cię!*
- (9) *Zakładam się o stowę, że Mariola zda egzamin.*

Czy to są wypowiedzi konstatające?

Nie! To są wypowiedzi performatywne!

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Rozważmy jednak:

- (6) *Nadaję pani tytuł magistra.*
- (7) *Przepraszam cię!*
- (8) *Witam cię!*
- (9) *Zakładam się o stowę, że Mariola zda egzamin.*

Czy to są wypowiedzi konstatające?

Nie! To są wypowiedzi performatywne!

- (10) *Przepraszam, że zniszczyłem twoją książkę.*
- (11) *Żałuję, że zniszczyłem twoją książkę.*

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Rozważmy jednak:

- (6) *Nadaję pani tytuł magistra.*
- (7) *Przepraszam cię!*
- (8) *Witam cię!*
- (9) *Zakładam się o stowę, że Mariola zda egzamin.*

Czy to są wypowiedzi konstatające?

Nie! To są wypowiedzi performatywne!

- (10) *Przepraszam, że zniszczyłem twoją książkę.*
- (11) *Żałuję, że zniszczyłem twoją książkę.*

Konstatacje są prawdziwe lub fałszywe,
a performatywne udane (fortunne) lub nieudane (niefortunne).

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Warunki fortunności (stosowności?) wypowiedzi performatywnej:

- (A. 1) Musi obowiązywać pewna **konwencjonalna procedura**, która posiada **konwencjonalny skutek**, obejmująca wypowiedzenie określonych słów, przez powołane do tego osoby, w odpowiednich okolicznościach.
- (A. 2) Wchodzące w grę osoby i okoliczności muszą odpowiadać wymogom procedury, którą aktualnie się realizuje.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Warunki fortunności (stosowności?) wypowiedzi performatywnej:

- (A. 1) Musi obowiązywać pewna **konwencjonalna procedura**, która posiada **konwencjonalny skutek**, obejmująca wypowiedzenie określonych słów, przez powołane do tego osoby, w odpowiednich okolicznościach.
- (A. 2) Wchodzące w grę osoby i okoliczności muszą odpowiadać wymogom procedury, którą aktualnie się realizuje.
- (B. 1) Wszyscy uczestnicy procedury muszą ją przeprowadzić poprawnie
- (B 2) i w zupełności.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Warunki fortunności (stosowności?) wypowiedzi performatywnej:

(A. 1) Musi obowiązywać pewna **konwencjonalna procedura**, która posiada **konwencjonalny skutek**, obejmująca wypowiedzenie określonych słów, przez powołane do tego osoby, w odpowiednich okolicznościach.

(A. 2) Wchodzące w grę osoby i okoliczności muszą odpowiadać wymogom procedury, którą aktualnie się realizuje.

(B. 1) Wszyscy uczestnicy procedury muszą ją przeprowadzić poprawnie

(B 2) i w zupełności.

(Γ. 1) Jeśli dana procedura wymaga, by jej uczestnicy posiadali pewne uczucia lub myśli, oraz określa, że wykonanie tej procedury zobowiązuje jej uczestników do podjęcia pewnych działań, to uczestnicy muszą posiadać owe uczucia lub myśli oraz mieć intencję podjęcia określonych przez procedurę działań

(Γ. 2) i powinni też te działania faktycznie podjąć.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

TYPY NIEFORTUNNOŚCI:

- (A. + B.)** Niewypały (tj. czynności zamierzone, lecz daremne):
- (A.)** błędy realizacji procedury (tj. czynności odrzucone);
- (A. 1)** błędy braku procedury;
- (A. 2)** błędy zastosowania procedury;
- (B.)** błędy wykonania;
- (B. 1)** skazy;
- (B. 2)** przeszkody.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

TYPY NIEFORTUNNOŚCI:

- (A. + B.)** Niewypały (tj. czynności zamierzone, lecz daremne):
- (A.)** błędy realizacji procedury (tj. czynności odrzucone);
- (A. 1)** błędy braku procedury;
- (A. 2)** błędy zastosowania procedury;
- (B.)** błędy wykonania;
- (B. 1)** skazy;
- (B. 2)** przeszkody.

- (Γ.)** Nadużycia:
- (Γ. 1)** nieszczerości;
- (Γ. 2)** niekonsekwencje.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Dwa typy wypowiedzi performatywnych:

performatywne pierwotne (\rightarrow *primarily/implicitly performative utterances*),
performatywne wyraźne (\rightarrow *explicitly performative utterances*).

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Dwa typy wypowiedzi performatywnych:
performatywne pierwotne (\rightarrow *primarily/implicitly performative utterances*),
performatywne wyraźne (\rightarrow *explicitly performative utterances*).

- (1) Odwiozę Annę na dworzec.
- (1') A: Czy odwieziesz Annę na dworzec?
B: Tak.
- (1") Obiecuję, że odwiozę Annę na dworzec.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Dwa typy wypowiedzi performatywnych:
performatywne pierwotne (→ *primarily/implicitly performative utterances*),
performatywne wyraźne (→ *explicitly performative utterances*).

- (1) Odwiozę Annę na dworzec.
- (1') A: Czy odwieziesz Annę na dworzec?
B: Tak.
- (1") Obiecuję, że odwiozę Annę na dworzec.

Austin:

Wyraźne formuły performatywne nie pełnią funkcji **opisowej**;
ich funkcja polega na **wskazaniu** rodzaju czynności,
która aktualnie się wykonuje.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Dwa kryteria performatywności:
funkcjonalne,
leksykalno-gramatyczne.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Wniosek Austina:
rozróżnienia na performatywne i konstatywne
nie da się utrzymać;

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Wniosek Austina:
rozróżnienia na performatywne i konstatywne
nie da się utrzymać;
zamiast dwóch **rodzajów** wypowiedzi
mamy dwa **aspekty** całkowitego aktu mowy:
— lokacyjny,
— illokacyjny;

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Wniosek Austina:

rozróżnienia na performatywne i konstatywne

nie da się utrzymać;

zamiast dwóch **rodzajów** wypowiedzi

mamy dwa **aspekty** całkowitego aktu mowy:

— lokacyjny,

— illokacyjny;

nie ma czegoś takiego jak wypowiedź konstatająca,

czyli czyste stwierdzenie faktu.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(2) Lód na środku jeziora jest cienki.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(2) Lód na środku jeziora jest cienki.

AKT LOKUCYJNY:

M mówi, że lód na środku jeziora jest cienki.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(2) Lód na środku jeziora jest cienki.

AKT LOKUCYJNY:

M mówi, że lód na środku jeziora jest cienki.

M mówi, ze lód na środku jeziora jest „cienki”,
ale nie wiadomo, jaką grubość lodu ma dokładnie na myśli.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(2) Lód na środku jeziora jest cienki.

AKT LOKUCYJNY:

M mówi, że lód na środku jeziora jest cienki.

M mówi, że lód na środku jeziora jest „cienki”,
ale nie wiadomo, jaką grubość lodu ma dokładnie na myśli.

AKT ILOKUCYJNY:

M stwierdza, że lód na środku jeziora jest cienki.

M ostrzega S, że lód na środku jeziora jest cienki.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(2) Lód na środku jeziora jest cienki.

AKT LOKUCYJNY:

M mówi, że lód na środku jeziora jest cienki.

M mówi, że lód na środku jeziora jest „cienki”,
ale nie wiadomo, jaką grubość lodu ma dokładnie na myśli.

AKT ILLOKUCYJNY:

M stwierdza, że lód na środku jeziora jest cienki.

M ostrzega S, że lód na środku jeziora jest cienki.

AKT PERLOKUCYJNY:

M rozbawił/przestraszył... S.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(3) Anna pojechała po swoją siostrę na dworzec.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(3) Anna pojechała po swoją siostrę na dworzec.

AKT LOKUCYJNY:

M mówi, że Anna pojechała po swoją siostrę na dworzec.

AKT ILLOKUCYJNY:

M stwierdza, że Anna pojechała
po swoją siostrę na dworzec.

M wyjaśnia S nieobecność Anny.

AKT PERLOKUCYJNY:

M uspokaja zdenerwowanego S.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(12) Otwórz okno!

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(12) Otwórz okno!

AKT LOKUCYJNY:

M mówi, aby *S* otworzył okno.

AKT ILLOKUCYJNY:

M rozkazuje S, by ten otworzył okno.

AKT PERLOKUCYJNY:

M powoduje, że *S* otwiera okno;

M denerwuje S.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(12) Otwórz okno!

AKT LOKUCYJNY:

M mówi, aby *S* otworzył okno.

AKT ILLOKUCYJNY:

M rozkazuje S, by ten otworzył okno.

AKT PERLOKUCYJNY:

M powoduje, że *S* otwiera okno;

M denerwuje S.

Zdanie (12) ma pewien **potencjał illokucyjny**, do którego należy nie tylko *rozkazywanie*, ale również *proszenie*, *błaganie*, *udzielanie rad*, *udzielanie pozwolenia* i in.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

(12) Otwórz okno!

AKT LOKUCYJNY:

M mówi, aby *S* otworzył okno.

AKT ILOKUCYJNY:

M rozkazuje S, by ten otworzył okno.

AKT PERLOKUCYJNY:

M powoduje, że *S* otwiera okno;

M denerwuje S.

Ważne:

znaczenie i *moc* są przedmiotami **abstrakcyjnymi**, tj. używamy ich do klasyfikacji konkretnych wypowiedzi ze względu na ich *skutki*, odpowiednio, o charakterze reprezentacji oraz normatywne.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Udany akt illokucyjny:

1. jest odpowiednio przyjęty (ang. *secures uptake on the part of the hearer*);
2. wywołuje zmiany w „kompetencji deontycznej” (ang. *takes effect by bringing about changes in Deontic Competence*; → Sbisà 2023);
3. zaprasza, na mocy konwencji, do odpowiedniej odpowiedzi
(ang. *invites by convention a response or sequel*)
→ *perlocutionary object*.

J.L. Austin i „odkrycie” aktów mowy

Udany akt illokucyjny:

1. jest odpowiednio przyjęty (ang. *secures uptake on the part of the hearer*);
2. wywołuje zmiany w „kompetencji deontycznej” (ang. *takes effect by bringing about changes in Deontic Competence*; → Sbisà 2023);
3. zaprasza, na mocy konwencji, do odpowiedniej odpowiedzi
(ang. *invites by convention a response or sequel*)
→ *perlocutionary object*.

Niejasna teza Austina:

- akty illokucyjne są istotnie konwencjonalne, tj. są wykonywane przez dostosowanie się do konwencji (ang. *by conforming to a convention*);
- tj. możliwe do wykonania za pomocą wyraźnej formuły performatywnej.

Sbisà (2009/2023):

- konwencjonalność środków / konwencjonalność jako wynik zgody.

Teorie komunikacyjnych aktów illokuracyjnych

Teorie komunikacyjnych aktów illokuracyjnych

P.F. Strawson (1964; por. Bach i Harnish 1979):
istnieją dwa typy aktów illokuracyjnych:

- (a₁) komunikacyjne,
- (a₂) istotnie konwencjonalne.

Teorie komunikacyjnych aktów illokuracyjnych

Akty (a_1):

M , wytwarzając X w obecności S , ma coś na myśli
($=$ komunikuje coś), gdy:

intencją (i_1) M jest wywołanie u S , za pomocą X , reakcji R ,
intencją (i_2) M jest to, by S rozpoznał intencję (i_1),
intencją (i_3) M jest to, by rozpoznanie przez S intencji (i_1) było dla S
częściową racją do jej spełnienia.

Teorie komunikacyjnych aktów illokucyjnych

Akty (a_1):

M , wytwarzając X w obecności S , ma coś na myśli
($=$ komunikuje coś), gdy:

intencją (i_1) M jest wywołanie u S , za pomocą X , reakcji R ,
intencją (i_2) M jest to, by S rozpoznał intencję (i_1),
intencją (i_3) M jest to, by rozpoznanie przez S intencji (i_1) było dla S
częściową racją do jej spełnienia.

Kluczowa idea:

rodzaj czynności illokucyjnej zależy od rodzaju intencji komunikacyjnej.

$$(\text{moc } w_1 = \text{moc } w_2) \quad \rightarrow \quad (\text{skutek R } w_1 = \text{skutek R } w_2)$$

Teorie komunikacyjnych aktów illokuracyjnych

Akty (a_1):

M , wytwarzając X w obecności S , ma coś na myśli
($=$ komunikuje coś), gdy:

intencją (i_1) M jest wywołanie u S , za pomocą X , reakcji R ,
intencją (i_2) M jest to, by S rozpoznał intencję (i_1),
intencją (i_3) M jest to, by rozpoznanie przez S intencji (i_1) było dla S
częściową racją do jej spełnienia.

(2) Lód na środku jeziora jest cienki.

(12) Otwórz okno!

Teorie komunikacyjnych aktów illokuracyjnych

Akty (a_1):

M , wytwarzając X w obecności S , ma coś na myśli
($=$ komunikuje coś), gdy:

intencją (i_1) M jest wywołanie u S , za pomocą X , reakcji R ,
intencją (i_2) M jest to, by S rozpoznał intencję (i_1),
intencją (i_3) M jest to, by rozpoznanie przez S intencji (i_1) było dla S
częściową racją do jej spełnienia.

Możemy odróżnić:

- sukces illokuracyjny,
- sukces komunikacyjny (\rightarrow *uptake*),
- sukces interakcyjny (*lub* perlokuracyjny).

Teorie komunikacyjnych aktów illokuracyjnych

Akty (a₂):

Jeśli mówiący *M* wykonuje w obecności *S* za pomocą wypowiedzi *x* określony akt typu (a₂), to sformułowaniu wypowiedzi *x* towarzyszą następujące intencje mówiącego *M*:

intencja (*i*₁'), aby wypowiedź *x* stanowiła kolejny krok w wykonaniu pewnej procedury konwencjonalnej *k*,
intencja (*i*₂'), aby odbiorca *B* rozpoznał intencję (*i*₁').

Teorie komunikacyjnych aktów illokucyjnych

Akty (a₂):

Jeśli mówiący M wykonuje w obecności S za pomocą wypowiedzi x określony akt typu (a₂), to sformułowaniu wypowiedzi x towarzyszą następujące intencje mówiącego M :

intencja (i_1'), aby wypowiedź x stanowiła kolejny krok w wykonaniu pewnej procedury konwencjonalnej k ,
intencja (i_2'), aby odbiorca B rozpoznał intencję (i_1').

Dygresja:

idea eksternalistyczna.

Teorie komunikacyjnych aktów illokucyjnych

Kluczowa idea:

tylko akty (a_2) wymagają ram konwencjonalnych,
czyli konwencjonalnych procedur (\rightarrow instytucji),
w ramach których można je wykonywać;
ich moc zależy od czynników konwencjonalnych;

Teorie komunikacyjnych aktów illokucyjnych

Kluczowa idea:

tylko akty (a_2) wymagają ram konwencjonalnych,
czyli konwencjonalnych procedur (\rightarrow instytucji),
w ramach których można je wykonywać;
ich moc zależy od czynników konwencjonalnych;
akty (a_1) są komunikacyjne w sensie Grice'a,
a ich moc zależy od treści intencji komunikacyjnej.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

John R. Searle:

Speech Acts, 1969 (*Czynności mowy*, 1987).

Expression and Meaning, 1979.

Consciousness and Language, 2002.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

Hipoteza *Speech Acts*:

posługiwanie się językiem jest formą **intencjonalnego** zachowania, którym
rzządzają **reguły konstytutywne**.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

Hipoteza *Speech Acts*:

posługiwanie się językiem jest formą **intencjonalnego** zachowania, którym rządzą **reguły konstytutywne**.

Reguły preskryptywne:

regulują niezależnie istniejącą formę zachowania;
mają postać „Robiąc *X* zachowuj się w sposób *Z*”.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

Hipoteza *Speech Acts*:

posługiwanie się językiem jest formą **intencjonalnego** zachowania, którym rządzą **reguły konstytutywne**.

Reguły preskryptywne:

regulują niezależnie istniejącą formę zachowania;
mają postać „Robiąc X zachowuj się w sposób Z ”.

Reguły konstytutywne:

umożliwiają nową formę zachowania;
mają postać „ X uchodzi za Y w kontekście C ”
(ang. „ X counts as Y in context C ”).

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

konwencje języków / reguły języka

„(...) strukturę semantyczną języka [etnicznego] można traktować jako konwencjonalne urzeczywistnienie ciągów zbiorów utajonych reguł konstytutywnych, a czynności mowy są czynnościami wykonywanymi w sposób szczególny przez wypowiadanie wyrażeń w zgodzie z owymi zbiorami reguł konstytutywnych.” (1987, 53)

Zatem reguły illokucyjne mają charakter semantyczny i określają znaczenie **wskaźników mocy illokucyjnej**.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

M, wypowiadając dosłownie *T* w obecności *S*,
OBIECUJE *S* szczerze i niewadliwie, że *p*,
zawsze i tylko wtedy, gdy
spełnione są łącznie warunki od 1 do 9:

Warunek warunków normalnych:

1. Zarówno na wyjściu jak i na wejściu występują warunki normalne.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

M, wypowiadając dosłownie *T* w obecności *S*,
OBIECUJE *S* szczerze i niewadliwie, że *p*,
zawsze i tylko wtedy, gdy
spełnione są łącznie warunki od 1 do 9:

Warunek warunków normalnych:

1. Zarówno na wyjściu jak i na wejściu występują warunki normalne.

Warunki dotyczące treści zdania:

2. Wypowiadając zdanie *T*, *M* wyraża sąd, że *p*.
3. Wyrażając sąd, że *p*, *M* orzeka o sobie samym wykonanie przyszłej czynności *A*.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

M, wypowiadając dosłownie *T* w obecności *S*,
OBIECUJE *S* szczerze i niewadliwie, że *p*,
zawsze i tylko wtedy, gdy
spełnione są łącznie warunki od 1 do 9:

Warunki przygotowawcze:

4. *S* woli, aby *M* wykonał czynność *A*, niż jej nie wykonał, a ponadto *M* jest przekonany, że *S* woli, aby *M* wykonał czynność *A*, niż jej nie wykonał.
5. Zarówno dla *M* jak i dla *S* nie jest rzeczą oczywistą, że *M* wykona czynność *A* w normalnym biegu zdarzeń.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

M, wypowiadając dosłownie *T* w obecności *S*,
OBIECUJE *S* szczerze i niewadliwie, że *p*,
zawsze i tylko wtedy, gdy
spełnione są łącznie warunki od 1 do 9:

Warunek szczerości:

6. *M* zamierza wykonać czynność *A*.
- 6'. Intencją *M* jest to, by wypowiedzenie *T* czyniło go odpowiedzialnym za zamiar wykonania *A*.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

M, wypowiadając dosłownie *T* w obecności *S*,
OBIECUJE *S* szczerze i niewadliwie, że *p*,
zawsze i tylko wtedy, gdy
spełnione są łącznie warunki od 1 do 9:

Warunek szczerości:

6. *M* zamierza wykonać czynność *A*.
- 6'. Intencją *M* jest to, by wypowiedzenie *T* czyniło go odpowiedzialnym za zamiar wykonania *A*.

Warunek istotności:

7. Intencją *M* jest to, by wypowiadając *T*
wziąć na siebie zobowiązanie do wykonania czynności *A*.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

M, wypowiadając dosłownie *T* w obecności *S*,
OBIECUJE *S* szczerze i niewadliwie, że *p*,
zawsze i tylko wtedy, gdy
spełnione są łącznie warunki od 1 do 9:

(Warunek znaczenia mówiącego):

8. Intencją (*i*) mówiącego *M* jest to, by *S* wiedział, że wypowiedzenie *T* ma uchodzić za coś, co nakłada na *M* zobowiązanie do wykonania czynności *A*. Intencją (*ii*) mówiącego *M* jest również to, aby intencja (*i*) została spełniona dzięki jej rozpoznaniu, oraz aby do rozpoznania (*i*) doszło dzięki wiedzy, jaką *S* posiada o znaczeniu *T*.

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

M, wypowiadając dosłownie *T* w obecności *S*,
OBIECUJE *S* szczerze i niewadliwie, że *p*,
zawsze i tylko wtedy, gdy
spełnione są łącznie warunki od 1 do 9:

(Warunek reguł semantycznych):

9. Wedle reguł semantycznych dialekту, którym posługują się *M* oraz *S*,
zdanie *T* jest wypowiedziane poprawnie i szczerze zawsze i tylko wtedy, gdy
spełnione są warunki od 1 do 8.

Reguły użycia środka wskazującego moc illokucyjną OB:

- R₁ **OB** wypowiada się jedynie w kontekście zdania T , którego wypowiedzenie przypisuje M wykonanie przyszłej czynności A .
- R₂ **OB** wypowiada się tylko wtedy, gdy S woli, aby M wykonał A , niż nie wykonał A , a ponadto M jest przekonany, że S woli, aby M wykonał A , niż nie wykonał A .
- R₃ **OB** wypowiada się tylko wtedy, gdy dla M i S nie jest rzeczą oczywistą, że M wykona A w normalnym biegu zdarzeń.
- R₄ **OB** wypowiada się tylko wtedy, gdy M zamierza wykonać A .
- R₅ Wypowiedzenie **OB** **uchodzi za** przyjęcie zobowiązania do wykonania A .

Teorie instytucjonalnych aktów illokucyjnych

The utterance of *Pr* counts as undertaking of an obligation to do A.

The utterance of \vdash counts as committing oneself to the truth of p .

Searle'a taksonomia aktów illokucyjnych

Wyjściowe idee:

klasyfikacja aktów illokucyjnych to nie to samo,
co klasyfikacja czasowników illokucyjnych.

Searle'a taksonomia aktów illokucyjnych

Czym różnią się typy/kategorie aktów mowy?

Cel illokucyjny (→ warunek istotności);

Kierunek dopasowania;

Wyrażane stany intencjonalne (→ warunek szcerości).

ASERTYWY

⊤ ↓ B(p)

ASERTYWY

⊦ ↓ B(p)

Przypuszczać, wysuwać hipotezę, upierać się, przysięgać, ...
— ze względu na siłę przedstawienia celu illokucyjnego;

ASERTYWY

⊦ ↓ B(p)

Przypuszczać, wysuwać hipotezę, upierać się, przysięgać, ...

— ze względu na siłę przedstawienia celu illokucyjnego;

chwalić się, narzekać, ...

— ze względu na to, jak wypowiedź wiąże się z sytuacją i potrzebami mówiącego;

ASERTYWY

↑ ↓ B(p)

Przypuszczać, wysuwać hipotezę, upierać się, przysięgać, ...

— ze względu na siłę przedstawienia celu illokucyjnego;

chwalić się, narzekać, ...

— ze względu na to, jak wypowiedź wiąże się z sytuacją i potrzebami mówiącego;

wyprowadzać wniosek, zgłaszać obiekcję, ...

— ze względu na stosunek wypowiedzi do reszty dyskursu.

DYREKTYWY

! ↑ D(S zrobi X)

DYREKTYWY

! ↑ D(*S* zrobi *X*)

Proponować / nalegać, prosić / błagać, ...

— ze względu na siłę przedstawienia celu illokucyjnego;

DYREKTYWY

! ↑ D(*S* zrobi *X*)

Proponować / nalegać, prosić / błagać, ...

— ze względu na siłę przedstawienia celu illokucyjnego;

prosić / kazać, ...

— ze względu na różnice w sytuacjach nadawcy i odbiorcy;

DYREKTYWY

! ↑ D(*S* zrobi *X*)

Proponować / nalegać, prosić / błagać, ...

— ze względu na siłę przedstawienia celu illokucyjnego;

prosić / kazać, ...

— ze względu na różnice w sytuacjach nadawcy i odbiorcy;

prosić / rozkazywać

— ze względu na konieczność
istnienia pozajęzykowych instytucji.

KOMISYWY

C \uparrow I(M zrobi X)

KOMISYWY

C \uparrow I(*M* zrobi *X*)

Obiecywać, zobowiązywać się, proponować, ślubować, przysięgać, grozić ...

Obiecywać / grozić, ...

- ze względu na to, jak wypowiedź wiąże się z sytuacją i potrzebami mówiącego;

KOMISYWY

C ↑ I(*M* zrobi *X*)

Obiecywać, zobowiązywać się, proponować, ślubować, przysięgać, grozić ...

Obiecywać / grozić, ...

- ze względu na to, jak wypowiedź wiąże się z sytuacją i potrzebami mówiącego;

Obiecywać / proponować, ...

- unilateralny / bilateralny akt mowy.

EKSPRESYWY

E Ø (P)(M/S + własność)

→ Ekspresywne nie mają kierunku dopasowania, ponieważ ich treść nie jest stwierdzana, lecz presuponowana.

‘I thank you for your inviting me to your party.’

Ale: nie wszystkie ekspresywne są wykonywane za pomocą wyraźnych formuł performatywnych.

→ Wąsik & Witek (*in preparation*), “How much illocutionary competence is needed to understand some ironic utterances used in empirical studies on irony comprehension in ASD?”

- (a) I thank you for your effort in realizing the project tasks.
 - (b) I must praise you for your performance in the test.
 - (c) I have to compliment you on your informative speech.
 - (d) I feel compelled to criticise you for your behaviour at the conference.
-
- (e) I like your speech.
 - (f) I dislike/disapprove of your behaviour at the conference.

(g) Your speech was really informative.

construction: [NP is really ADJ_{EV}]

(h) Alex is a genius.

context: Alex is the addressee's child.

construction: [NP is a NP_{EV}]

(i) You are a good speaker.

construction: [NP is a good/great NP]

(j) You are a real speaker.

construction: [NP is a real NP_{EV}]

(k) What an inspiring speech!

context: The speaker refers to the addressee's speech.

construction: [What a ADJ_{EV} NP]

(l) What a great idea!

construction: [What a great NP]

(m) Your behaviour was rally outrages.

construction: [NP is really ADJ_{EV}]

(n) You are a liar.

construction: [NP is a NP_{EV}]

(o) You are a terrible speaker.

construction: [NP is a bad/terrible NP]

(p) What a boring workshop!

context: The addressee is the organizer of the workshop.

construction: [What a ADJ_{EV} NP]

EKSPRESYWY

E Ø (P)(M/S + własność)

Dziękować / wyrażać niezadowolenie,

gratulować / składać kondolencje

— ze względu na to, jak wypowiedź wiąże się
z sytuacją i potrzebami mówiącego i słuchającego.

DEKLARATYWY

D $\uparrow \downarrow$ $\emptyset(p)$

DEKLARATYWY

D \uparrow $\emptyset(p)$

Ogłaszać werdykt, ustanawiać pełnomocnictwo, ...